

ОБЈЕКТИВНЕ И НАМЕРНЕ ГРЕШКЕ НА САВРЕМЕНИМ ГЕОГРАФСКИМ КАРТАМА СРБИЈЕ И ОКРУЖЕЊА

Мирчета Вемић¹

*Географски институт „Јован Цвијић“, САНУ,
Београд, Ђуре Јакшића 9*

Апстракт: У раду се анализирају појаве и важнији узроци стварних објективних али и намерних грешака, које се могу уочити на картама Србије и њеног окружења у периоду дужем од сто година, када ова картографија бележи видан развој и резултате. У том погледу обим и карактер објективних, ненамерних грешка, које су настајале највише услед недостатака технике и технологије прикупљања података, или исцртавања и репродукције карата, временом су се стално смањивале. Те грешке биле су предмет сталне стручне пажње и научних истраживања, па се нису често понављале. С друге стране, намерне грешке, које су регистроване као масовне још на почетку наведеног периода, углавном су настајале као резултат шпекулативних активности у изради карата. Такве грешке, напротив, нису се смањивале, него су се чак, и по врсти и по обиму, стално умножавале.

Упоредо са наведеним, на многим картама уочавају се и намерне грешке почињене у циљу замагљивања или искривљивања стварне слике картираних појава, а у служби пропаганде, манипулација и разних обмана везаних за бурне геополитичке догађаје око Србије са окружењем у последњих тридесетак година. О тим грешкама на картама веома се мало расправљало и писало у научној јавности иако је било честих реакција у штампи и другим средствима јавног информисања. У овом раду скреће се посебна пажња на такве намерне грешке, које наносе вишеструку штету модерној картографији Србије, како у научном, друштвеном, образовном и културном, тако и практичном, корисничком и економском погледу.

Увод

Приликом утврђивања општих вредности и квалитета географских карата врши се анализа и оцена почињених грешака на њима. Грешке на картама представљају разна одступања картографског приказа у односу на картирану стварност. Оне настају у свим етапама израде карата. Односе се

¹ e-mail: m.vemic@gi.sanu.ac.rs

на: (1) географску (тематску) верност приказаног садржаја, (2) геометријску (просторну) тачност и коресподентност међусобног положаја приказаних објеката, (3) потпуност и (размерну) попуњеност елемената приказа, (4) графичку (прегледну) савршеност, савременост композиције приказа и изражајних средстава и (5) употребну вредност карата.

У односу на узрок настанка грешака на картама, у досадашњој картографској литератури разматране су само објективне, неизбежне, у мањој или вишој мери увек присутне грешке, које се обично деле на грубе грешке (пропусте), систематске и случајне грешке. Оне имају карактер ненамерних, неминовних грешака које значајно умањују употребну вредност и квалитет разних картографских производа. Међутим, до сада се веома мало расправљало, а још мање писало, о намерним грешкама на картама, које искривљују картографски приказ, а из различитих разлога намерно се уносе на карте. Обим и карактер свих грешака на картама Србије и окружења, у нешто дужем периоду од сто година, видно се мењао и то у два супротна смера: број и врсте стварних, објективних, ненамерних, грешака континуирано се смањивао и сведен је на најмањи ниво, док се, обрнуто, број и вишеврсноост намерних грешака значајно, а у последњих тридесетак година и рапидно, повећавао.

Оцењивачи и оцене вредности карата Србије и окружења у модерном добу развоја картографије

Најзначајнији период за утемељење модерне картографије Србије сматра се последња четвртина 19. века, када се појавио много већи број карата у односу на литерарне радове из области геонаука. Научну и јавну критику квалитета свих тада објављених карата Србије и балканских земаља дао је Јован Цвијић. Доводећи обимну продукцију карата тога времена у реципрочну везу са њиховим квалитетом, он тада истиче да „мучно има и једног“ познаваоца картографије „који о њој не би изрекао врло неповољан суд, а, поуздано нема ни једног, који би се са разлогом потужио на мали број карата Србије. Можда је мало и чудан овакав случај, али он збиља постоји. И било је воље и улагало се много труда и много се израдило, али је у том раду врло мало истинске вредности“ (Цвијић 1889).

Такво стање велике продукције лоших карата Цвијић је образложио са два

аспекта. На прво место ставио је шпекулацију², па тек онда стварне разлоге израде карата, дајући свој суд о томе: „па, кад елиминишемо карте којима је разлог постанка шпекулација и које саме у себи у сврси својој садрже узроке рђаве израде, онда, бар мени тако изгледа, слаба вредност остале картографије да се свести једино на оскудицу поузданије техничке спреме, и то у прибирању картографских података и у техничкој изради карте, или на недовољан број података“ (Цвијић 1889). Као што се види, он је одмах елиминисао карте које су се радиле у шпекулативне сврхе, јер их је сматрао, по себи, по својој сврси, лоше израђеним, а истражује и анализира стварне, објективне узроке израде мање квалитетних карата, чијим би се поправљањем „у напред кретала картографија Србије“ (Цвијић 1889).

У то време, године 1876. при Главном генералштабу Српске војске формирано је и Географско одељење, прва институција за премер земљишта и израду карата намењених за војне потребе. Нешто касније (1890) започиње и први цивилни катастарски премер. То Географско одељење извело је први топографски премер Србије (1880–1881) и израдило прву специјалну карту размере 1:75.000 у 5 боја. Цвијић је истакао велику вредност те карте речима: „она много, премного одваја од целе дојакошње картографије“ (Цвијић, 1889), али је и на њу имао извесних критичких примедби, истичући неке „ситније“ топографске грешке и нетачне топографске називе. Као узор и образац прецизних и тачних карата, то „прегнуће Географског одељења на изради своје оригиналне карте оставило је трајни печат на развој картографије, а посебно инжењерске картографије Србије у 20. веку“ (Вемић 2007). Поред Цвијића, оцену или вредновање карата, у његово време, вршили су Јосиф Симоновић, Јован Ердѣљановић, Радоје Дединац, Драгутин Дероко и други, посебно у часопису „Преглед географске литературе о Балканском Полуострву“ који је излазио скоро две деценије на прелазу 19. и 20. века.

После тог првог успешног периода у развоју картографије Србије, долази до сталног побољшавања технике и технологије прикупљања података, као и картирања и израде карата, почев од премера земљишта теодолитима, анероидима и кипреглимима. Ови инструменти омогућили су картирање у крупнијим размерама, да би касније били замењени аеро и сателитским

² У речнику Српскохрватског књижевног језика Матице српске, реч шпекулација означава трговину срачунату на брзу и лаку зараду, која се обавља и уз допуштене и уз недопуштене поступке.

снимањем и фотограметријском реституцијом наведених даљинских снимака. Исцртаване су карте све крупније размере, са знатним бројем и све прецизнијим подацима, које су репродуковане на вишебојним штампарским машинама, и у све већим тиражима. Карте Географског одељења, касније Војног географског института, постале су базичне карте за развој свих других карата у Србији и претходној Југославији, а посебно тематских. Рађене су систематски и примерено времену све новијом и новијом технологијом. На њима су вршена и потребна истраживања којим је утврђена математичка тачност, посебно размерног низа војних топографских карата, сравњивањем тих карата са крупноразмерним плановима и тереном (земљиштем) на које се односе. У том смислу ове карте су показале географску верност и геометријску тачност на нивоу бољих европских, као и руских и америчких сличних карата. То значи да су на њима груби пропусти и случајне грешке сведене на минимум а систематске грешке су стандардизоване као, на пример, начини исписивања топонима на својој и суседним територијама на српском језику као и језицима суседа, па се могу системски и отклонити.

Развојем тематске и школске картографије у нас, која бележи почетне добре резултате пре, али много више после Другог светског рата, карте све више излазе из затворених државних институција и све чешће се налазе у рукама или на столу обичних грађана. Међу њима предњаче путне и туристичке карте које штампају разне туристичке организације. Поред тих карата појављују се и издања новинске картографије, која доносе разне општегеографске, историјске и друге тематске карате, а понекад и мале атласе. Издавањем таквих карата и атласа почиње и њихова оцена. Са значајном аргументацијом против њиховог квалитета, са наводима мноштва почињених грешака, те оцене су највише из конкурентних разлога такође објављиване у истим дневним листовима где и карте, у виду слободног стручног мишљења. За неке картографске публикације понекад су се појављивали и афирмативни прикази, али није било правог критичког приступа, којим би се истовремено истакле њихове и добре и лоше стране.

Најзначајније карате и атласи повремено су приказивани у научним часописима, на сличан начин као књиге и друга научна или стручна издања. Та пракса уствари није прекидана од Цвијићевих критичких осврта, али за разлику од Цвијића, ти су прикази, по правилу, увек били једностранни. Истицане су углавном позитивне вредности публикованих карата или атласа, а о негативним вредностима и грешкама, због апологетског приступа приказивача, није било речи. Тако испада да у нас, после Цвијића и његових сарадника, нисмо имали научнике који су аргументовано истицали и

критиковали почињене грешке на публикованим картама. Једино је као корисник, а не као аналитичар или критичар, врло често и упорно то радио Живојин Жика Јанковић.

Може се рећи да је Живојин Жика Јанковић³ био најпознатији оцењивач вредности јавно публикованих карата у нас у другој половини 20. века. Његови прилози и критике излазили су углавном у дневној штампи под насловима: „Атлас без Југославије“ (Политика, 10. 9. 1985), „Глобус са грешком“ (Политика, 14. 1. 1986), „Ауто-карта за збуњивање“ (Политика, 17. 11. 1992), „Карта дезинформација“ (Политика, 19. 10. 1996), итд. На њима је Жика Јанковић нашао мноштво грубих, систематских, случајних али и намерних грешака. Тако за наведени глобус он пише „да на њему недостаје већи бој држава“, да „многе државе носе погрешне називе“, или „острво Гренланд није назначено да припада Данској“. У прилогу Карта дезинформација навео је 20 кардиналних грешака, као што су: „на карти стоји ...ађарска а треба Мађарска“, или „на карти стоји Партизанске воде, а треба Златибор“, „на карти нема свих аеродрома а унети су они који не постоје“, „на карти нема ни издавача ни године издања, јер плагијатор то није смео дати, а послодавац у књижари не зна од кога су набављене“. По угледу на Јанковића, повремено су се појављивали и други корисници карата који су примећивали грешке на јавно публикованим картама, али се нису тако редовно оглашавали као што је то Жика радио.

Објективне грешке на картама

Грешке на картама су одувек постојале на свим нивоима њихове израде, почев од прикупљања података, опажања и мерења објеката и појава картирања, до одабира, преношења, састављања, исцртавања и генерализације садржаја, као и током њихове репродукције, било у класичном, аналогном или у дигиталном облику. У значењском смислу оне се такође појављују на свим нивоима конституисања значења, и то на појединачном нивоу, у фази кодирања

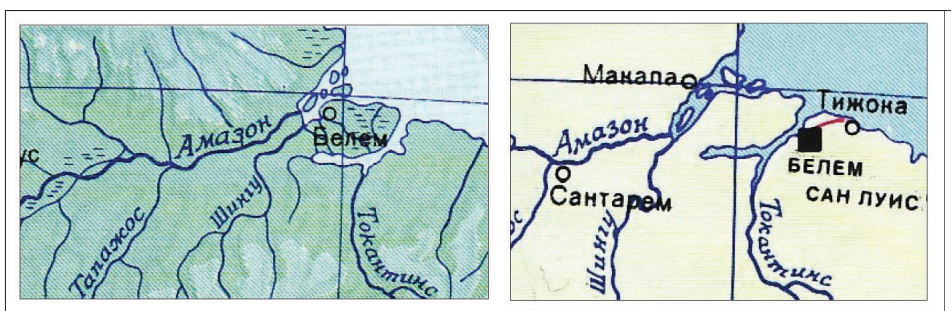
³ Живојин Жика Јанковић (1926) био је официр Геодетске службе ЈНА у периоду 1944–1972. године све до своје пензије. Радио је у Војногеографском институту и предавао картографију, картографско цртање и репродукцију карата у Геодетском војном училишту и Геодетској војној академији, када су те школе постојале. Објавио је два уџбеника и неколико приручника за премете које је предавао и преко 30 стручних и научних чланака у разним војним и геодетским часописима. После пензионисања објавио је преко 40 разних (највише саобраћаних и туристичких) карата и атласа у издању различитих издавачких и новинских кућа. Објавио је стотинак критичких текстова у новинама о појављивању и квалитету разних картографских публикација, а највише у дневним листу „Политика“.

картографских знакова, на посебном нивоу, у фази уношења знакова по посебним тематским елементима као и на општем нивоу, у фази композиције целине картографског приказа. Све грешке на картама, објективне или намерне, разликују се у погледу географске верности, геометријске тачности, адекватне размерности, прегледности и употребљивости садржаја карата. Зато у сваком процесу израде карте врши се двостепена или тростепена коректура, и то: (1) састављачка коректура – у процесу састављања карата, (2) издавачка коректура – на првим штампаним (пробним) отисцима и (3) редакцијски преглед или рецензија карата, пре коначне штампе тиража.

Грубе грешке подразумевају знатно одступање картографског приказа од објективног стања картиране стварности. „Грубе грешке су по апсолутној вредности или значају толике да се са сигурношћу може рећи да су резултат грубог превида и пропуста“ (Петерца и остали 1974). Изазоване недовољном пажњом картографа оне се још називају „личне“ грешке (Ристић 2006) или пропусти. Највећи број таквих грешака елиминише се коректурним радовима у процесу израде карата, али поред и највише пажње коректора, увек се нека груба грешка поткрије и остане на карти. Занимљиво је да такве, касније уочене грешке, могу да послуже као извесни доказ оригиналности тог картографског дела, јер представљају одклон од релативно устаљених правила картирања. Тако је погрешан приказ положаја града Белема у Бразилу, на једној од две суседне карте школског атласа „Геокарте“ из Београда, поновљен са истом грешком на две исте карте атласа „Епохе“ из Пожеге, искоришћен као један од кључних доказа у судском спору повреде ауторских права између наведених издавача, како би се доказало ко је аутор оригиналног а ко плагираног атласа. Најчешћи пропусти на картама односе се на географске називе и друге натписе на картама, где се често срећу случајеви испуштања, додавања или замене појединих слова или бројева у њима. Тако, на пример, на Путној карти Југославије (за територију СФРЈ) размере 1:500.000 у издању Војногеографског института из 1990. године, стоји с. Узовица уместо с. Узовница.

Систематске грешке су објективне грешке које у пропорционалном односу мењају приказани садржај на картама наспрам картиране стварности. Резултат су погрешне методе или поступка преузимања или уношења података на карте. Системске грешке појављују се углавном под утицајем једног или више константних узрочника као што су избор елипсоида, фундаменталних тачака, почетног меридијана, пројекције, размере, еквидистанце, степена генералисања и сл. Исто тако могу бити условљене климатским или микроклиматским условима у којима су вршена мерења, несавршеношћу инструмената и прибора за прикупљање и обраду података као и исцртавања

садржаја на картама. „Проф. Имхоф као пример систематске грешке наводи грешку висина на државној карти Швајцарске из прошлог века. За исходну висину премера узета је вредност погрешна за 3,26 м, а та грешка пренета је на све висинске податке, па је цела површина Швајцарске била издигнута за ту величину“ (Петерца и остали 1974). Познат пример за погрешан избор размере је аустроугарска топографска карта 1:75.000 са краја 19. века, који је узет као механички компромис између картографа који су се залагали за

Слика 1. Погрешан (лево) и тачан положај града Белема (десно)
на две суседне атласне карте

размеру 1:50.000 и 1:100.000. Таква систематска грешка пренета је на прву топографску карту Србије у издању Географског одељења, што је критиковао Цвијић.

Када су географски називи у питању, систематске грешке појављују се као резултат погрешно узетих лингвистичких принципа и правила исписивања, нарочито ако се ради о исписивању страних назива на стандардном језику или исписивање назива на сопственој државној територији на језицима мањина. Поред тих грешака, на картама Србије и окружења направљено је више систематских грешака услед непознавања дијалекатске слике или типа говора (екавштина уместо ијекавштине, јекавштина уместо екавштине и сл.).

Случајне грешке на картама. Грешке чији су узроци непознати, или су познати али многобројни. Те грешке су, гледано по апсолутној вредности, мале и не могу прећи извесну граничну – максималну вредност. Њихова појава је случајна и имају све особине случајних догађаја које подлежу закону великих бројева. Највише су истражене случајне грешке који се односи на геометријску тачност карата. Имајући у виду да је вероватноћа њиховог настанка подједнака и са позитивним и са негативним знаком, онда

се, према теорији најмањих квадрата, одређује средња квадратна грешка као мерило изражавања геометријске тачности сваке карте.

Намерне грешке на картама

Познато је да је картографија, па и картографија Србије у 20. веку, увелико напредовала после увођења аеро и космичког снимања у прикупљању података као и фотограметријских метода на изради оригинала карата. Картографија је напредовала и увођењем фотографског поступака (репро-филмова) у процесу репродукције карата као и штампарских машина за њихово умножавање. Али, посебан напредак имала је у последњој четвртини 20. века, увођењем савремене компјутерске опреме, односно аутоматизације у свим фазама стварања карата. Управо тај технолошки напредак као и промене у друштвено-економском систему земље, омогућили су појаву приватног издаваштва у нас. Упоредо са тим отворено је и тржиште Србије, тако да се појавио много већи број карата у оптицају у практичној и културној сфери.

Слично као у време Цвијића, један век уназад, у последњих двадесетак година израђено је много карата првенствено у шпекулативне сврхе, што је у њих унело велики бој грубих и намерних грешака, које готово да врве на данашњим картама. Пошто, уз помоћ компјутера, сада у кућним условима могу да се раде карте, појавио се знатан број плагираних карата. На таквим картама, обично мање стручни оператери, у журби да их што пре избаце на тржиште, чине многе пропусте, тако да се могу наћи карте на којима су погрешно лоцирани мање или више сви елементи, па чак и државне границе. Такве карте су често предмет судских спорова, али док ти процеси трају и док се такве карте не забране, оне праве велику штету, нарочито када се нађу у основним и средњим школама.

Међутим, у последњој четвртини 20. века, када је започело разбијања државе СФР Југославије, појављује се велики број намерних грешака које замагљују или деформишу објективну слику картираних појава у циљу дезинформација или пропаганде у политичке и геополитичке сврхе. Такве грешке налазио је и на њих често јавно реаговао Живојин Жика Јанковић. Он је, на пример, у време поласка ђака у школу, септембра 1985. године, пронашао „Први школски атлас за II и III разред основне школе“ у издању „Научне књиге“ из Београда у коме није постојала карта Југославије, док су карте за САП Војводину и САП Косово дате као посебне физичкогеографске карте. Иако је постојала држава Југославија, један атлас који се продавао не само у Србији, већ и у другим југословенским републикама, није имао карту

сопствене државе. За такву намерну грешку⁴ нико није покренуо поступак код педагошких власти да се забрани употреба таквог атласа. Поред негирања постојања Југославије, циљ таквих картографских приказа био је да се Србија територијално прикаже што мања, па зато аутономне покрајине нису приказане као административне јединице унутар земље, већ су издвојене као наводно природне физичкогеографске територијалне целине.

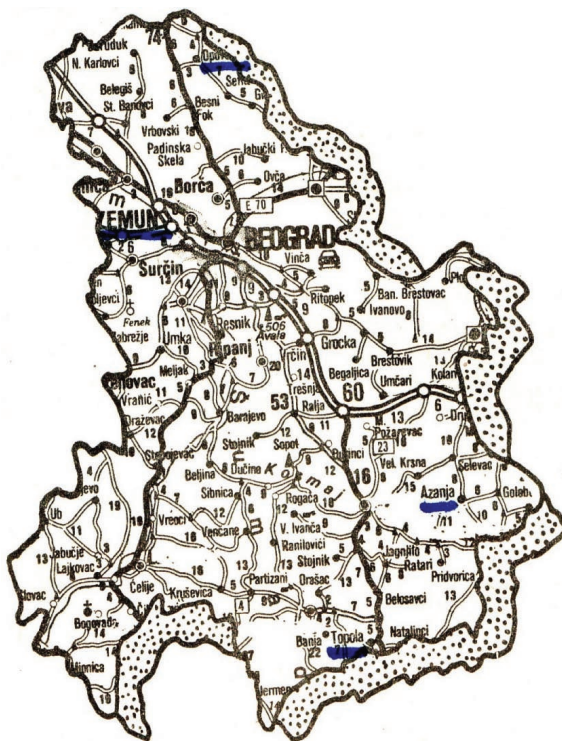
Тенденција таквог картографисања настављена је и касније. Тако је 1992. године објављена аутокорта СР Југославије на чијој су насловној страни приказане државне границе унутар којих је дат приказ путне карте у далеко крупнијој размери, тако да је у те границе стала само територија града Београда са ширим окружењем. Дакле, смањењем СФР Југославије, која је имала шест федералних јединица, на СР Југославију са две јединице, преко оваквих карата и даље се пропагирала и сугерисала њена још мања територија. На тој карти Опово се налази на северним границама, Земун западним, Азања источним а Топола на јужним, односно ваљевска Мионица на Јадранском мору те државе СРЈ (Сл. 2). Та карта, са рекламом предузећа НИС Југопетрол, који је вероватно био наручилац или спонзор њене израде, продавала се на многим бензинским пумпама, па је самим тим била доступна великом броју корисника, како у земљи тако и ван ње.

Овакве намерне грешке рапидно су се повећавале и умножавале на картама издавача у Србији, а поготово на онима које су објављивали албански издавачи на Косову и Метохији, а односе се на ову српску покрајину. Тако је 1998. године, у издању дневног листа „Рилиндија“ из Приштине, публикована карта покрајине Косова и Метохије под насловом „Мапа Косова“ на албанском језику (са легендом на енглеском језику). На тој карти промењен је велики број топонима у односу на њихов традиционални облик. Поред највише измењених ојконима (назива насељених места) аутори ове

⁴ Прављење намерних грешака на картама није непознато у историји картографије. Стваране су у циљу саопштавања неких других, скривених, порука у односу на објективни географски приказ и стање. Познат пример таквог приказа је карта СССР-а у меркаторовој пројекцији, на којој је територија СССР-а према северу значајно изобличена и изгледа много већа од стварне. Такође се зна да је ова пројекција најпогоднија због своје математичке конформности, јер обезбеђује једнакост пресликавања углова у свим тачкама картографске слике у пројекцији у односу на стварност (Јовановић 1983), па се примењује само за поморске карте ради лакше пловидбе по њима. Прву такву карту за приказивање неког копна израдили су картографи фашистичке Немачке пред Други светски рат, намерно, како би заплашили свој народ од Совјетског савеза, да би после рата и Совјети, из својих разлога, једно време израђивали своју карту у истој пројекцији.

карте: др Реџеп Дочи и проф. др Аслан Пушка, са сарадником за топониме мр Муратом Мехом, променили су и један број оронима и хоронима, а међу њима и макро називе. Тако су, на пример, један од већих градова, Урошевац, преименовали у Феризај (Ferizaj), варошицу Србицу у Скендерај (Skenderaj), највиши планински венац Проклетије у Шиптарске Алпе (Alp e Shqpitare), а предеони назив Метохија у Равни Дукађин (Rrafshii Dukaginit).

Још већа поплава намерних грешака појављује се на картама страних издавача, намењених корисницима у Србији, које се најчешће штампају у сарадњи са домаћим издавачима, и то у великим тиражима. Најочигледнији пример за то је „Атлас Србије“ словеначке фирме Монд Неуф (Monde Neuf), као један из едиције назване „Атлас света у шест књига“ а који је штампала издавачка и новинска кућа „Политика“ (Београд, 2007. године), без податка о тиражу. Аутори овог атласа су странци, Иван Бертић, Денис и Демир Шехић (физичке карте), а двојица Шекића су уједно и уредници атласа. Рецензент

Слика 2. Карта са насловне стране „Аутокарте СРЈ“, на којој је у контуре државне границе унет крупноразмерни тематски садржај

атласа је проф. др Зоран Цурић, а изнад њега стоји и главни рецензент, др Марина Тодоровић. Атлас је намењен за шири круг корисника, мада је концепцијски најближи профилишког атласа.

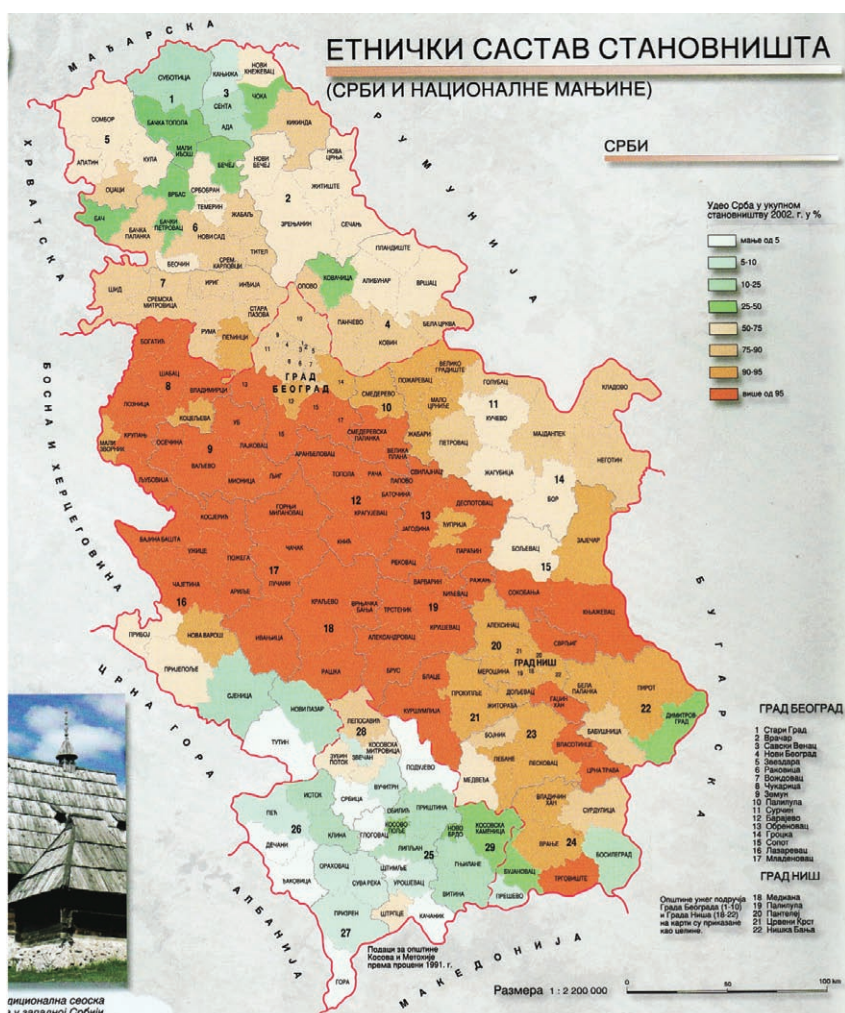
Поводом овог атласа објављена је једна оштра реакција у листу „Политика“ од 27. 2. 2008. године, под насловом: „Пропусти и подвале“ у коме читалац Драгољуб М. Кочић, професор из Београда, из свог угла препознаје грубе, намерне грешке срачунате ради омаловажавања културног блага Србије. Издвајајући карту на 96–97. страници атласа под насловом „Туризам, национални паркови и природна и културна баштина“, он уочава да је на тој карти приказано само шест манастира, тј. само они који су уписани у светску културну баштину. Од њих су четири на Косову и Метохији (Пећка патријаршија, Дечани, Богородица љевишка и Грачаница) а два у остатку Србије (Сопотани и Студеница) чиме састављачи ове карте сугеришу „да у Србији нема више ничег културно вредног“. Да се ради о намерној радњи, професор Кочић појашњава речима: „Ако то већ нису учинили, кад су у питању споменици духовне културе (Жича, Манасија, Раваница, Фрушкогорски манастири и сл.), симптоматично је зашто нису приказали локалитете попут Гамзиграда, Виминацијума, Лепенског Вира, Винче, Старчева и других, од којих су неки уписани као део светске културне баштине“.

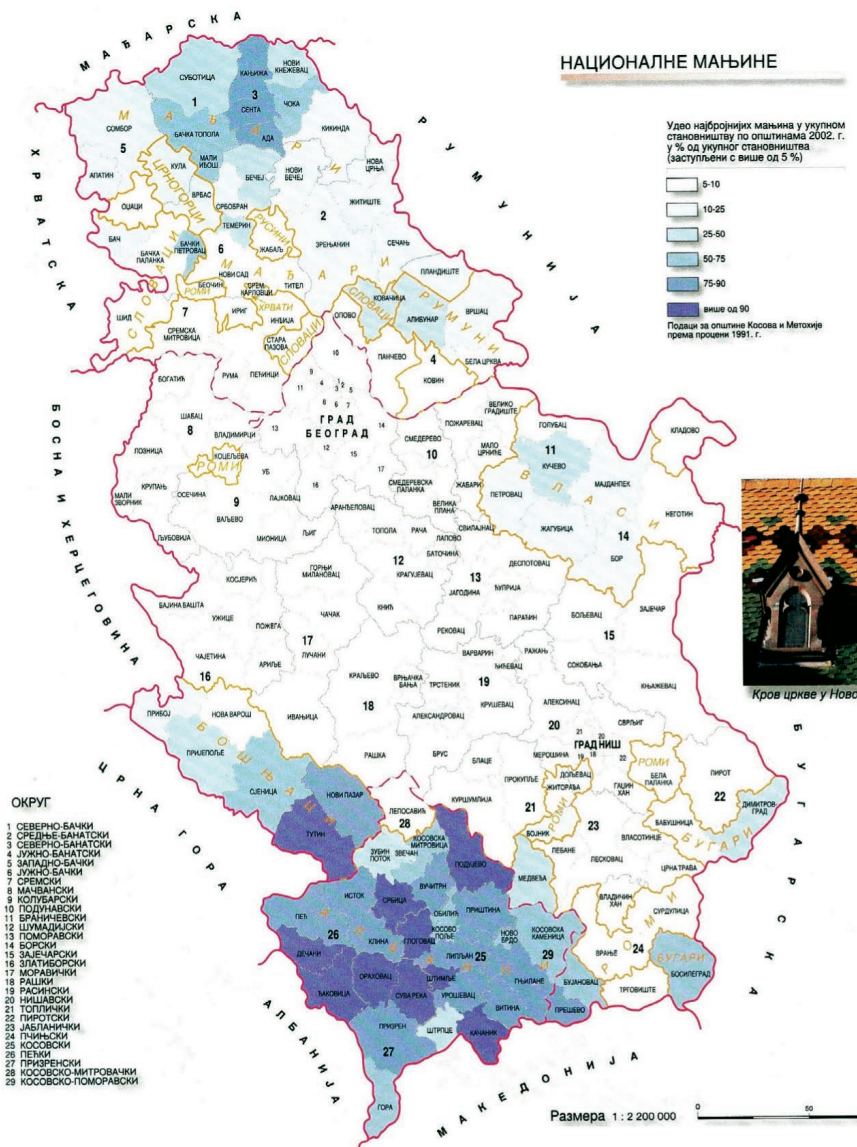
И сви други корисници овог атласа, па и ђаци у основним и средњим школама, без много труда запазиће низ намерних грешака, које се на већини карата доследно понављају. Пре свега, може се уочити приказивање територије АП Косова и Метохије без линија поделе на округе, као основе за картирање тематског садржаја примењене на целину карте, иако су косовскометохијски окрузи уредно стављени у списак округа поред истих карата. Међутим, приказ округа намерно је изостао како би се стекао утисак да Косово и Метохија имају посебну целовитост, и због тога што у покрајинским границама једнако успевају пољопривредне културе: шећерна репа, сунцокрет, кромпир, пасуљ, јабуке, шљиве, грожђе, итд. Иако је то дело страних аутора, овај атлас је прошао, очигледно, некомпетентну рецензију у Србији, или су и рецензенти сагласни са тим.

Најдрастичнији пример намерних грешака почињених у овом атласу представља картографски диптих на тему „Етнички састав становништва“ без икаквог картографског приказа у складу са насловом (стр. 72–73). Наиме, наслов теме одмах је замењен поднасловом „Срби и националне мањине“ и сходно таквом поднаслову картографски приказ је раздвојен, поларизован и дат на две карте. Уместо да по принципу етничке већине на једној карти

буду приказани сви народносни ентитети, како се то уобичајено приказује на етничким картама, овде су на једној карти приказани Срби а на другој све националне мањине које живе у Србији, сугеришући тако њихову супротстављеност и сукобљеност.

Сем тог концепцијског раздвајања етничког састава становништва Србије на Србе и националне мањине, аутори ових карата праве и другу драстичну грешку, те замењују методе њиховог тематског приказивања. Тако су Срби, као један етницитет, приказани уместо једном са две различите боје (зеленом до 50% и наранџастом од 50–100%) а десет националних мањина (Мађари,

Слика 3. Пример вештачки поларизованог приказа етничког састава становништва са контра примењеном методом приказивања

Словаци, Русини, Румуни, Власи, Бугари, Албанци, Бошњаци, Роми и Црногорци са једном (плавом) бојом, уместо да буду приказани са десет боја.

Намерна замена теза у поступку тематског приказивања на карама пренесена је и на текстуално објашњење испод карата, где у првој реченици стоји: „Срби су словенски народ, по језику врло блиски суседним Бошњацима, Црногорцима и Хрватима“, што испада да су та три народа старија и познатија од Срба, а поготово Бошњаци који су се прогласили народом деведесетих година 20. века. Бошњачки народ, који се самопроглашењем издвојио из Муслиманског народа, (једног од три конститутивна народа, заједно са Србима и Хрватима у Босни) прогласио је и свој језик и назвао га босанским, а који пре тога никада није постојао, јер су сви Муслимани у Босни одувек говорили српским (српскохрватским) језиком.

Закључак

На савременим географским картама Србије и окружења могу се запазити многе објективне грешке, али и велики број намерних грешака. У савременом добу развоја картографије Србије и њеног окружења, а које траје више од сто година, објективне грешке на картама сведене су на минимум, док се намерне умножавају и по врсти и по обиму. Ова појава показује да се у протеклом периоду стално усавршавала логика, издизала естетика карта, али се њихова етика није поправљала, односно обрнуто: етика карата се стално погоршавала. Објективне грешке својевремено је, пре више од једног века, уочио и анализирао Јован Цвијић и дао оцену карата са таквим грешкама, док намерне грешке није анализирао. Он је у старту, као рђаве, одбацивао карте рађене у шпекулативне сврхе, које саме по себи, садрже намерне грешке, а њих је било и у Цвијићево време.

Картографија Србије се континуирано развијала захваљујући општем научном и технолошком напретку, чиме су нестајали разлози настанка објективних грешака, па су се, уз сталну бригу картографских стручњака и научника, такве грешке стално смањивале. Супротно томе, намерне грешке су се и по врсти и по обиму стално умножавале а нарочито у последњих тридесетак година када се променио друштвено-економски систем у земљи, отворило тржиште и када је свако, уз помоћ компјутера, могао да израђује карте. Поред тих разлога, мноштво намерних грешака на картама несумњиво су узроковали и бурни геополитички догађаји који су се последњих деценија одвијали, а везани су за Србију и њено окружење. Међутим о картама са намерним грешкама није постојала адекватна научна критика, па се у будућем периоду од картографских истраживача очекује да обнове научну праксу каква је постојала још у Цвијићево доба и почну критички приступати сваком новом издању неке карте.

Литература

Вемић М. (2007): Картографија Србије у 20. веку. Зборник радова, Географски институт „Јован Цвијић“ САНУ, књ. 57, Београд. стр. 407–416.

Географски атлас за V, VI, VII и VIII разред основне школе (1998): Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.

Јовановић В. (1983): Математичка картографија, Војногеографски институт, Београд.

Петерца М, Радошевић Н, Милисављевић С, Рацетин Ф. (1974): Картографија, Војногеографски институт, Београд.

Путна карта Југославије 1:500.000 (1990): Војногеографски институт, Београд.

Ристић Ж. (2006): О истраживању, методу и знању, Институт за педагошка истраживања, Београд.

Цвијић Ј. (1889): Карта Србије. Размер 1:75 000. Издаје географско одељење српског ђенералштаба, „Коло“ бр. 19 и 20. у књ. Јосип Симоновић (1896): Први топографски премер краљевине Србије, Издање уредништва ратника, Београд.